

3. **Маркетинг:** Учебн. пособие для студ. вузов/ В.И. Крамаренко и др. – Симферополь: Таврида, 2000. – 236 с.
4. **Маркетинг** во внешнеэкономической деятельности предприятия. – М.: Внешторгиздат, 1989. – 346 с.
5. **Покропивний С.Ф. та ін.** Бізнес-план: технологія розроблення та обґрунтування: Навч. посібник/ С.Ф. Покропивний, С.М. Соболь, Г.О. Швиданенко. – К.: НЕУ. – 1999. – 207 с.
6. **Польовська В.Т.** Маркетинг як наука: етапи розвитку та планування// Наук. вісник УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.2. – С. 234-239.
7. **Хамардюк В.Т., Вічевич А.М.** Оптимізація розробки маркетинг-плану// Наук. вісник УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2000, вип. 10.2. – С. 346-349.
8. **Хамардюк В.Т., Тесленко С.І.** Планування маркетингової діяльності// Наук. вісник УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2001, вип. 11.2. – С. 142-145.
9. **Хринюк О.С.** Маркетинг для підприємців: основи стратегії. – К.: Основа, 1993. – 232 с.
10. **Coddington, Walter.** Environmental Marketing: Positive Strategies for Reaching the Green Consumer. McGraw-Hill, Inc. 1993.
11. **Hüser, Annette:** Marketing, Ökologie und ökonomische Theorie: Abbau von Kaufbarrieren bei ökologischen Produkten durch Marketing. – Wiesbaden: Gabler, 1996.

УДК 556.18

*Проф. М.А. Хвесик, д-р екон. наук; доц. П.М. Скрипчук,
канд. техн. наук; аспір. Л.В. Радчук – Національний
університет водного господарства та природокористування*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Обґрунтовано необхідність впровадження системи управління якістю на підприємствах водогосподарського комплексу. Запропоновано методику реалізації системи управління якістю на прикладі обласного виробничого управління меліорації і водного господарства.

Ключові слова: управління якістю, водне господарство, процес, система.

*Prof. M.A. Khvesyk; doc. P.M. Skrypchuk; doctorate L.V. Radchuk –
National University of water management and nature resources use*

Introduction of Quality Management System at the Enterprises of Water Management Complex

Necessity of introduction of quality management system at the enterprises of water management complex is substantiated. Method of realization of the quality management system at the example of the regional production board of land-improve and water management is proposed.

Keywords: quality management, water management, process, system.

Екологічні норми та вимоги стають зараз одним з найбільш важливих інструментів взаємовідносин між країнами через загострення боротьби за ринки виробництва і збуту продукції, екологічним бар'єром для обмеження ввезення у країну багатьох видів промислової і сільськогосподарської продукції. У нашій країні через низку соціально-економічних причин склалась небезпечна екологічна ситуація. Наявність сертифікованих систем управління якістю та екологічного менеджменту стане невід'ємною частиною вимог стратегічних партнерів України для інтеграції в європейські структури, вступу до СОТ, Європейської Економічної Комісії тощо. Саме тому Державний комітет технічного регулювання та споживчої політики України впроваджує

міжнародні стандарти серії ISO 9000 "Управління якістю" та ISO 14000 "Управління навколишнім природним середовищем", OHSAS 18000, SA 8000 та ін.

У народногосподарському комплексі України система водного господарства є структурою, що у своїй ресурсоохоронній, водотехнологічній та економічній діяльності опирається на двоєдину сутність води. З одного боку, вода – це невід'ємна складова навколишнього природного середовища, основа життя, рушійна сила процесів у природних системах; з іншого – поновлюваний ресурс, необхідний для всіх галузей економіки.

На цей час водогосподарський комплекс за структурою, технологіями і рівнем водокористування та водоохорони характеризується як брудно- і водомісткий, екологічно небезпечний і такий, що суперечить відновлюваним можливостям природних водноресурсних систем та якісним запитам на соціальну сферу водозабезпечення [1].

Отже, на сьогодні сформувався комплекс чинників, які зумовлюють невідкладну розроблення такої стратегії розвитку водного господарства, яка б забезпечила відповідні способи і темпи використання водних ресурсів і компонентів біорізноманіття водних екосистем, що не спричинять у майбутньому їх виснаження, зберігаючи тим самим здатність водних систем задовольняти потреби та справджувати очікування теперішніх і прийдешніх поколінь. Це збігається із тлумаченням збалансованого або сталого розвитку.

Проблематика розвитку і впровадження систем управління якістю та екологічного менеджменту підіймається в ряді праць українських учених Т. Галушкіної, В. Лук'янихіна, Л. Горбач, В. Голяна, В. Пунька. Чималий внесок роблять технічні комітети Держспоживстандарту, Центр сертифікації об'єктів надрокористування та інші організації. Але при цьому недостатньо уваги приділяють проблемам впровадження таких систем на підприємствах водогосподарського комплексу. Можна вести мову про відсутність досвіду функціонування систем якості у Держводгоспі.

Отже, кінцевою метою, яка має бути досягнута у процесі поліпшення екологічної ситуації в Україні, є [2]:

- задоволення якісною водою питних і господарських потреб населення та галузей економіки країни;
- відтворення порушених екологічних систем;
- досягнення балансу між потребами економічного розвитку і спроможністю відтворення екологічно повноцінних водних ресурсів внаслідок спрямованого регулювання господарської діяльності згідно з басейновим та еколого-системним підходами в екології.

Одним із засобів досягнення такої мети можуть слугувати системи управління якістю та екологічного менеджменту.

Впровадження систем управління якістю (СУЯ) в Україні на сьогодні відбувається у галузях легкої промисловості, металургії, машинобудуванні, туризмі, сільському господарстві. На підприємствах, які тісно співпрацюють з іноземними партнерами та мають вихід на міжнародний ринок, спостерігається тенденція до впровадження інтегрованих систем управління якістю.

Основним завданням нашого дослідження є розроблення методологічних засад впровадження системи управління якістю в облводгоспі, яка має

відповідати міжнародним стандартам. Це зумовлено спрямованістю на євроінтеграцію, а звідси і потребою гармонізації нормативної бази, як однієї із вимог вступу до СОТ, ЄС, ЄЕП. Створення системи управління якістю є першим кроком до створення інтегрованих систем менеджменту, які включатимуть і системи управління навколишнім середовищем. Гармонізація нормативної бази також пов'язана з басейновим еколого-систематичним підходом до вирішення проблем водних ресурсів.

Облводгосп є державним органом з управління водними ресурсами і відповідає за раціональне використання водних ресурсів, забезпечення водою населення і народного господарства області, здійснює єдину технічну політику з розвитку водного господарства, координує діяльність водогосподарських організацій на території області, здійснює керівництво службою експлуатації меліоративних систем водогосподарських об'єктів, бере участь у втіленні в життя рішень уряду України, обласної державної адміністрації, спрямованих на підвищення ефективності використання земельних і водних ресурсів.

Формування СУЯ підприємств водогосподарського комплексу пов'язане з такими заходами:

- організацією управління;
- використанням басейнового підходу до еколого-економічного управління адміністративними районами, регіонами, басейнами річок;
- застосуванням системно-екологічного управління діяльністю підприємств, у т.ч. облводгоспу (оскільки вони займаються забезпеченням водними ресурсами сільськогосподарських виробників, рибного господарства, меліорованих земель).

Це означає, що поверхневі водойми чи басейн річки варто розглядати як єдине ціле і як єдиний об'єкт екологосистемного управління. Вся водогосподарська діяльність повинна здійснюватись для басейну в цілому з урахуванням усієї сукупності заходів, що провадяться на ньому. Території адміністративних областей або їх частин є тільки водогосподарською ділянкою басейну, з яких він складається.

В основу басейнового управління водним господарством покладено такі принципи [3]:

- нерозривна єдність і взаємозалежність процесів використання, охорони і відновлення водних ресурсів;
- екосистемний підхід, який передбачає створення управлінських структур, що здійснюють у межах басейнів функції планування, координації та контролю;
- вдосконалення розмежування повноважень у питаннях використання водних ресурсів між органами місцевого самоврядування;
- врахування особливостей діяльності облводгоспів з тих питань, які поширюються на території і басейни, де природне середовище перетинається з багатьма чинниками (поставлене завдання вирішується із врахуванням великої кількості суб'єктивних та об'єктивних чинників).

Відповідно до стандартів ISO 9000-2001 "Системи управління якістю. Основні положення та словник" [4], модель системи управління якістю для облводгоспу може мати такий вигляд (рис. 1).

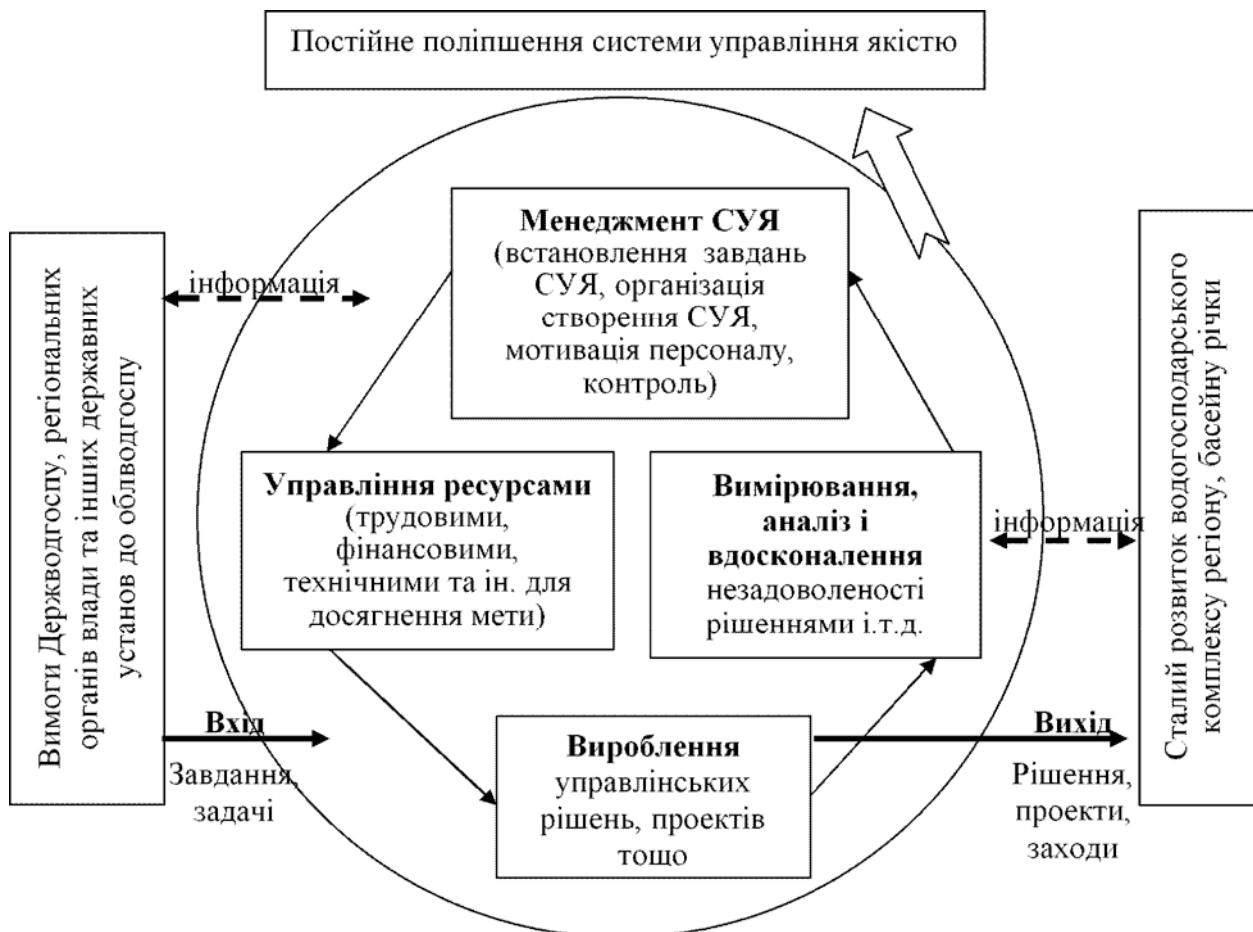

Рис. 1. Адапована модель системи управління якістю для облводгоспу

Щоб система управління якістю в облводгоспі була ефективною, необхідно дотримуватися таких принципів [4]:

Орієнтація на замовника. Облводгосп треба розуміти поточні і майбутні потреби своїх замовників (Держводгоспу, регіональних органів влади та інших державних установ), виконувати їх вимоги та прагнути до перевищення їхніх очікувань. Тобто якісно виконувати покладені на нього завдання, зокрема такі як: розроблення політики розвитку водного господарства області; вивчення потреби у водних ресурсах та забезпечення їх раціонального використання; здійснення державного моніторингу за результатами політики щодо розвитку водного господарства.

Лідерство. Керівник має встановити єдність мети та напрямів діяльності організації. Він створює середовище, в якому можливо повністю залучити працівників до діяльності, спрямованої на досягнення мети організації. Має залучати інвестиції та інновації їх з метою виживання на ринку послуг. При цьому треба застосовувати еколого-системний підхід щодо використання довкілля.

Залучення працівників. Працівники становлять основу організації, їх повне залучення дає змогу використовувати їх здібності на користь організації. Для цього необхідно проводити навчання працівників, підвищувати їх кваліфікацію.

Процесний підхід. Для ефективного досягнення результатів, ресурсами і діяльністю необхідно керувати як процесом. Щоб функціонувати ефектив-

но, організація повинна визначити і керувати численними взаємопов'язаними процесами.

Згідно з системою управління якістю кожен продукт чи послуга є результатом складного процесу, тому ефективним способом поліпшити їх якість є удосконалення процесу, що забезпечує виготовлення продукту (послуг) (рис. 2).

Рис. 2. Графічна схема, що характеризує процеси, пов'язані з наданням послуг облводгоспом

Системний підхід до управління. В основу методів управління якістю покладено системний підхід, який передбачає:

- розглядання всіх подій, явищ та процесів у їх взаємозв'язку (розуміння того, що всі вони є частиною однієї складної системи);
- визначення пріоритетів;
- робота з причинами, а не з їх наслідками;
- систематичність (доведення будь-якої справи до логічного завершення).

Шість етапів системного підходу: виявлення проблеми; аналіз причин; планування рішення; виконання плану; перевірка результатів; впровадження змін.

Постійне поліпшення. Постійне поліпшення необхідно вважати незмінною метою діяльності організації. Облводгосп повинен знаходити прогалини в наданих послугах і шляхи їх виправлення, а також поліпшувати якість надання послуг у майбутньому.

Прийняття рішень на основі фактів. Ефективні рішення ґрунтуються на глибокому аналізі інформації.

Взаємовигідні стосунки з постачальниками. Організація та її постачальники є взаємозалежними, і тому взаємовигідні стосунки підвищують здатність обох сторін створювати цінності.

Структура документації СУЯ облводгоспу повинна мати такий вигляд (рис. 3).

На верхньому ієрархічному рівні представлені документи, в яких мають бути викладені цілі та принципи побудови СУЯ облводгоспу ("Політика у галузі якості"), а також перераховані та описані всі документи СУЯ ("Настанови з якості підприємства").

На другому ієрархічному рівні знаходяться методологічні інструкції, в яких мають бути описані процедури, планування і управління діяльністю, що впливає на якість надання послуг облводгоспом, та стандарти підприємства, які є еталонами оформлення проектів, рішень тощо.

Рис. 3. Структура документації СУЯ облводгоспу

На третьому рівні знаходяться положення про підрозділи та посадові інструкції.

Четвертий рівень документації мають представляти організаційно-розпорядчі документи та дані про якість, які дадуть змогу впроваджувати СУЯ в життя.

Складністю систематизації документації в облводгоспі є велика кількість структур та інформації, тому важко узгодити всі документи на всіх рівнях організації. Для цього можна почати створення СУЯ облводгоспу з побудови і впровадження СУЯ в його підрозділах.

Успішне застосування облводгоспом цих принципів управління дасть змогу зацікавленим сторонам (сільгоспвиробникам, населенню, підприємствам різних галузей національної економіки) одержати певний зиск, наприклад, зростання прибутку, створення цінностей, підвищення стабільності.

Отже, враховуючи, що облводгоспи пов'язані з усіма сферами суспільної діяльності (екологічною, економічною, соціальною), вони стикаються з різноманітними чинниками, які впливають на роботу організації. Це свідчить про необхідність впровадження в облводгоспах не просто СУЯ, а інтегрованих СУЯ. Зокрема, вони мають включати системи управління якістю та системи екологічного менеджменту, які будуть відповідати стандартам ISO 9000 та ISO 14000, а також у перспективі відповідати стандартам з безпеки життєдіяльності OHSAS 18000 та соціальної відповідальності SA 8000.

У дослідженні розроблено методологічні засади впровадження СУЯ в облводгоспі, показано модель СУЯ, ідентифіковано загальні процеси під час побудови СУЯ облводгоспів, обґрунтовано еколого-економічну доцільність впровадження систем управління якістю та екологічного менеджменту на підприємствах водогосподарського комплексу, показано економічну зацікавленість суб'єктів господарської діяльності від створення СУЯ облводгоспів.

Література

1. Хвесик М.А., Радкевич Н.М. Комплексний аналіз розвитку водних меліорацій в Україні. – К.: РВПС України НАН України, 2003. – 127 с.
2. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні. – К.: Генеза, 2001. – 216 с.

3. Екологічне управління: Підручник/ В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.

4. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. – К.: Держстандарт України, 2001. – 26 с.

УДК 504:658

Аспір. О.О. Курдина – НЛТУ України

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ

Розглянуто принципи формування системи екологічного менеджменту та можливості їх застосування у процесі впровадження системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах. Зазначено переваги екологічного менеджменту як інструменту екологічної політики.

Ключові слова: екологічний менеджмент, система екологічного менеджменту, екологічна політика, екологічна програма.

Doctorate O. Kurdyna – NUFWT of Ukraine

Environmental Management System: Principles of the construction and introduction

The principles of the environmental management system formation and possibilities of its application during the introduction process for this system on the industrial enterprises have been analyzed in the article. The advantages of environmental management as environmental policy instrument are stressed.

Keywords: environmental management, environmental management system environmental policy, environmental program.

Суспільний розвиток характеризується суперечністю між зростаючими потребами людей і обмеженими можливостями природних ресурсів, неконтрольоване використання яких призводить до порушення природних систем та загострення екологічної кризи.

Промислові підприємства – це основні господарські суб'єкти, що сприяють розвитку економіки і водночас є джерелом екологічної небезпеки [3]. Тому вдосконалення еколого-економічної діяльності підприємств необхідно розглядати як одне з першочергових завдань. Екологізація промислового виробництва полягає у прояві механізму її реалізації, тобто встановленні екологічних обмежень господарської діяльності, створенні системи екологічної сертифікації продукції, послуг, ліцензуванні виробничої діяльності, формуванні екологічно справедливого ринку тощо [2].

Усвідомлення споживачами потреби в якісній продукції та підвищенні попиту на екологічно чисті товари і послуги заохочує виробників до екологічно свідомої діяльності. Важливим кроком у цьому напрямку є екологічний менеджмент, який набуває дедалі більшого поширення на території Східної Європи та, зокрема, України.

Система екологічного менеджменту (СЕМ) – сучасний підхід до врахування пріоритетів охорони навколишнього середовища при плануванні та здійсненні діяльності підприємства. Впровадження СЕМ підвищує інвестиційну привабливість підприємств, дає змогу знизити страхові витрати та вар-